

उच्चारणं कुरुत अर्थं च स्मरत Read aloud and learn the meanings -

संज्ञापदानि
गतिमान् - गतिवाला on the move
चलनम् - चलना to walk
प्रकृतेः - प्रकृति का of nature
पवमानाः - हवाएँ winds
ज्योत्स्नाम् - चाँदनी को of moon light
प्रगतेः - प्रगति का of the progress

क्रियापदानि
कलयत - सँजोओ (you) collect
प्रवहन्ति - बहती हैं flow
भिनति - नष्ट करता है (he) removes
वितरति - बाँटता है (he) distributes
भूयास्त - हो जाओ (you) be

अन्यपदानि
स्वीयान् - अपने self
समेता - युक्त with
परीताः - घिरी हुई bounded
अनन्ताम् - कभी नष्ट न होनेवाली endless
वितरन् - बिखेरता हुआ spread
सन्तः - होते हुए having

पाठ-बोधः

1. विकल्पेभ्यः उचितं पदं चित्वा लिखत Write the correct answer -

- (i) प्रकृतेः मूलो मन्त्रः किम्? चलनम्
 (ii) नदी कुत्र गच्छति? सागरम्
 (iii) नदी कैः समेताः गच्छति? मधुरैर्जलैः
 (iv) निशाकरः किं वितरति? ज्योत्स्नाम्

(चलनम् / पठनम् / शयनम्)
 (समतलम् / सागरम् / क्षेत्रम्)
 (वृक्षैः / पत्रैः / मधुरैर्जलैः)
 (ज्योत्स्नाम् / प्रकाशम् / शीतलानाम्)

2. स्थूलपदानि आधृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत Form the questions -

के, कः, काम्, कदा, कस्याः

- (i) गतिमान् (जनः) शुभसङ्कल्पान् लभते।
 (ii) पवमानाः प्रवहन्ति।
 (iii) भास्करः अनन्ताम् शक्तिं वितरति।
 (iv) निशाकरः निशाकालैः उदयति।
 (v) प्रगतेः गीतं गायत।

कः शुभसङ्कल्पान् लभते?
 के प्रवहन्ति?
 भास्करः काम् वितरति?
 निशाकरः कदा उदयति?
 कस्याः गीतं गायत?

व्याकरण-बोधः

1. पठत लिखत च Read and write -

प्रकृतेर्मूलो मन्त्रः - प्रकृतेः + मूलः + मन्त्रः

मधुरैर्जलैः - मधुरैः + जलैः

तमो भिनत्ति - तमः + भिनत्ति

निशाकरोऽसौ - निशाकरः + असौ

शक्तिमनन्ताम् - शक्तिम् + अनन्ताम्

प्रगतेर्गायत - प्रगतेः + गायत

2. मञ्जूषायाः पर्यायवाचि-पदानि चित्वा लिखत Write the synonyms -

सरिता,	वारिधिः,	पयः,	हिमांशुः,	निशाकरः,	तटिनी,	पारावारः,	वारि
(i) नदी	- सरिता	- तटिनी					
(ii) सागरः	- वारिधिः	- पारावारः					
(iii) जलम्	- वारि	- पयः					
(iv) चन्द्रः	- हिमांशुः	- निशाकरः					

3. मञ्जूषायाः विशेषणानि चित्वा उचितविशेष्यैः सह लिखत Write the adjectives -

सुगन्धिताः,	मधुरान्,	सर्वान्,	मधुरैः,	अनन्ताम्,	स्वीयम्
(i) मधुरान्	स्वप्नान्	(iv) अनन्ताम्	शक्तिम्		
(ii) सर्वान्	सङ्कल्पान्	(v) स्वीयम्	लक्ष्यम्		
(iii) मधुरैः	जलैः	(vi) सुगन्धिताः	पवमानाः		

4. अधोलिखितानि वाक्यानि लोट्-लकारे परिवर्तयत Change in imperative mood -

(i) बालाः गच्छन्ति।	बालाः गच्छन्तु।
(ii) त्वम् पठसि।	त्वम् पठ।
(iii) वयम् धावामः।	वयम् धावाम।
(iv) यूयम् खेलथ।	यूयम् खेलत।
(v) युवाम् गायथः।	युवाम् गायतम्।

5. विकल्पेभ्यः उचितं शब्दरूपं चित्वा लिखत Write the correct answer -

(i) नदी- प्रथमा विभक्तिः बहुवचनम्	नद्यः	(नदी / नद्यः / नदयः)
(ii) बाल- षष्ठी विभक्तिः एकवचनम्	बालस्य	(बाले / बालानाम् / बालस्य)
(iii) जल- तृतीया विभक्तिः बहुवचनम्	जलेभ्यः	(जलेन / जलैः / जलेभ्यः)
(iv) निशाकर- चतुर्थी विभक्तिः एकवचनम्	निशाकराय	(निशाकराय / निशाकरे / निशाकरात्)
(v) भानु- पञ्चमी विभक्तिः एकवचनम्	भानवे	(भानवे / भानुना / भानोः)
(vi) रवि- तृतीया विभक्तिः द्विवचनम्	रविभ्याम्	(रविभ्याम् / रवेभ्याम् / रव्यभ्याम्)

6. चित्रं दृष्ट्वा पदानि प्रयुज्य चत्वारि वाक्यानि लिखत Make five sentences -

तरणतालस्य -
बालः -
जलम् -
बालिके -

